

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-11-75-52>

УДК 793.3

Бас Я.О., Піддубняк М.С.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З КОЛЕКТИВОМ У АВТОРСЬКІЙ ТАНЦЮВАЛЬНІЙ ВИСТАВІ «ВІРНИЙ»

Анотація. У статті розглянуто основні аспекти педагогічної роботи у процесі створення вистави та особливості педагогічної діяльності хореографа у його взаємодії з виконавцями. Досліджено поняття «виховання», як однієї з найвагоміших складових педагогіки вищої школи. Проаналізовано виховний процес та його вплив на індивідуальність виконавців під час роботи балетмейстера-постановника з хореографічним колективом. Виявлено особливості створення персонажів та роботи хореографа над додатковими матеріалами для створення достовірних образів певної обраної автором теми і епохи, та їх пропрацювання при постановці вистави. Висвітлено проблематику національного виховання молоді на сучасному етапі на прикладі роботи студентів-хореографів над власними виставами.

Ключові слова: педагогічна робота, вистава, хореограф-постановник, виховання, козацький танець, хореографічний колектив, танець, «Вірний».

Bas Yaroslav, Piddubniak Marta

Ivan Franko National University of Lviv

PEDAGOGICAL PECULIARITIES OF WORKING WITH THE COLLECTIVE IN THE AUTHOR'S DANCING PERFORMANCE

Summary. The article deals with the main aspects of pedagogical work in the process of creating a performance and peculiarities of pedagogical activity of a choreographer in his interaction with performers. The concept of "education" as one of the most important components of higher education pedagogy is investigated. The educational process and its influence on the personality of the performers during the work of the ballet master-director with the team are analyzed. The peculiarities of character creation and choreographer's work on additional materials for creation of authentic images of the theme and epoch chosen by the author and their elaboration during the production of the performance are revealed. The article discusses how to work on stage and how to make it understandable to the viewer. The search of the choreographer for additional materials related to the character's nationality and the historical era in which he is located, his occupation and peculiarities of behavior, is considered in order to convey as much as possible the character, appearance and life of the contemporary society. The problems of national upbringing of young people at the present stage on the example of work of students-choreographers on their own performances are covered. The example of the play "Faithful" analyzes the work on performances of such topics, which aim to create a set of ideals, views, beliefs that produce national consciousness. And the activity of the choreographer-director with the performers works on the cultural-historical experience of the people, his customs, traditions and spirituality. The work of the performer is described, in which the producer not only educates their personalities, but also works on the formation of the individuality of each participant through equal physical, emotional, aesthetic, intellectual and creative development of the performers.

Keywords: pedagogical work, performance, choreographer-director, education, Cossack dance, "Faithful".

Постановка проблеми. Природа не створює людину як цілісну особистість, вона лише закладає основи та створює передумови для її формування. Те ж саме відбувається на прикладі розробки балетмейстером-постановником його вистави. Кожен постановник, створюючи хореографічний твір і показуючи своє бачення, лише формує передумови для осмислення та освоєння нового матеріалу виконавцями, які доповнять його новим звучанням, новими образами, новим його прочитанням.

Аналіз досліджень та публікацій. Тема проблематики педагогіки вищої школи, виховної роботи зі студентами розглянута у працях багатьох науковців. Вивченню цього питання присвятили свої роботи С. Вітвицька [1], С. Фіцула [9], у підручниках яких надано ґрунтовне пояснення вище зазначених понять. Роботу хореографа-постановника з виконавцями, створення нових балетмейстерських рішень та бачень, аналіз виховного про-

цесу, який розкриває індивідуальність виконавців під час створення вистави, досліджено в працях О. Лань [4], О. Плахотнюка [6; 7], та О. Пархоменка [5]. Поняття «національне виховання», його завдання та мета було опрацьоване такими науковцями, як: М. Стельмахович [8] та Н. Волкова [2].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В умовах розвитку хореографії як науки постає потреба у вивченні її взаємодії з іншими науками, в тому числі з педагогікою та психологією для покращення та розуміння педагогічних цілей та особливостей при роботі з танцювальним колективом. Питання «національного виховання» як одного з важливих компонентів виховання досі не знайшло відображення у працях науковців в поєднанні з хореографічним мистецтвом, тому постає необхідність розглянути вплив національного виховання на індивідуальність виконавця при роботі балетмейстера-хореографа над виставами.

Формулювання цілей статті. З'ясувати вплив основних педагогічних аспектів на роботу хореографа-постановника у колективі. Для досягнення зазначеної мети необхідно виконати такі завдання: визначити основні педагогічні завдання у роботі постановника з виконавцями; проаналізувати вплив виховного процесу під час створення вистави на індивідуальність виконавців; виявити закономірності процесу взаємного виховання між викладачем та студентами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Можна стверджувати, що на етапі створення власного твору хореограф-постановник є однією з основних ланок у процесі виховання особистості виконавця, адже проводить з людьми цілеспрямовану, організовану, систематичну педагогічну роботу, спрямовану на формування особистості, що по суті і є вихованням. Цей процес є двостороннім, багатограним і складним щодо формування і розкриття внутрішнього світу виконавця, його повної довіри та взаємодії з постановником.

У підручнику «Основи педагогіки вищої школи» С. Вітвицька називає професію викладача вищого навчального закладу – «однією із найбільш творчих і складних професій, в яких поєднано науку і мистецтво. Ця професія споріднена з працею письменника (творчість у підготовці матеріалу), режисера і постановника (створення замислу і його реалізація), актора (в педагогічній діяльності інструментом є особистість викладача), педагога, психолога та науковця» [1, с. 64].

У своїй статті «Художнє кредо балетмейстера як наслідок його світогляду в контексті створення хореографічного образу» О. Лань зазначає: «якщо у науці тільки рівень присвоєння ідей різний, то у мистецтві ж різні і рівень, і зміст присвоєння: людина проектує соціально-історичний досвід, укладений у художньому творі на свій індивідуальний; у результаті виникає її особисте ставлення до дійсності і порушених проблем, значущості прекрасного предмета. У процесі впливу на аудиторію мистецтво формує її і своєю чергою формується під її впливом. Це система зі зворотним зв'язком. Мистецтво втягує свою аудиторію до вироблення ідей і змушує читача, глядача, слухача привласнювати художні ідеї в особистісній формі: одна й та ж художня ідея заломлюється в різних головах по-різному» [4, с. 138]. Отже, у процесі впливу хореограф формує як особистість не тільки себе, а й виконавців, а подана ним інформація проходить через усі рівні сприйняття та усвідомлюється з похибкою на власний досвід.

Мистецтвознавець О. Плахотнюк у статті присвяченій О. Голдрічу зазначає, що: «Хореографічне мистецтво України – це широкий спектр можливостей у творчій діяльності для усіх поколінь хореографів-педагогів, балетмейстерів, танцівників. Саме розуміння цього повинно дати стимул для самовдосконалення, фахового зростання, не формального перед керівництвом установи, в якій працюєш, а у своїх осях, очах учнів та колеґ таких самих хореографів, керівників колективів, і не має значення яким саме танцем ти займаєшся, якщо це робиться з усією віддачею від щирого серця з душею, з розумінням свого призначення, професійно, грамотно з творчим, мистецьким пошуком – це завжди знайде свого шанувальника,

вдячного глядача, та ніколи не пропаде, буде відповідно оцінене, приверне увагу митців і критиків хореографічного мистецтва» [7, с. 55].

Кожна постановка має щось на меті і створюється для її досягнення. Постановник шукає відповіді на такі запитання: «чи актуальною буде створена робота?», «чи буде вона потрібною?», «чи буде вона зрозумілою і доступною?», «чи вдасться висвітлити назрілі проблеми?» та ін. Цього року випускниками кафедри режисури та хореографії було створено цілий ряд робіт, які порушували глобальні проблеми або несли в собі якусь ідею.

Це засвідчує і О. Плахотнюк, коли аналізує значення хореографічних творів у вихованні студентської молоді кафедри режисури та хореографії Львівського національного університету імені Івана Франка: «У осіні 2014 р. розпочинає роботу професійний театр-танцю «Прем'єра» у складі якого викладачі та студенти кафедри режисури та хореографії, провідні солісти балету, художній керівник даного проекту Олег Петрик. В короткий термін був створений репертуар театру, що складається з балетних вистав П. Чайковського «Лебедине озеро», «Лускунчик», Л. Мінкуса «Дон Кіхот», Л. Деліба «Копелія», Б. Павловського «Білосніжка» та ін. Балетна трупа професійний театру-танцю «Прем'єра», у співпраці з провідними солістами Львівського національного академічного театру опери і балету ім. Соломії Крушельницької, проводить активну гастрольну діяльність не тільки в Україні та й за кордоном» [6, с. 147].

Ідея студентської дипломної роботи – танцювальної вистави «Вірний» виникла при роботі з історичними матеріалами, в її основу було покладено легенду про полковника війська запорозького Івана Богуна. Метою створення вистави на таку тематику стало бажання показати хореографічними засобами побут тієї епохи, спробувати за допомогою хореографії та акторської майстерності виконавців втілити образи Богуна та його побратимів, а також селян та ворожої сторони. Працюючи над інформацією про тогочасний період, було опрацьовано багато матеріалів про козацький танець, його створення та відтворення його на театральній сцені.

Щоб створити певний сценічний образ та зробити його зрозумілим для глядача, балетмейстером ведеться пошук додаткових матеріалів, пов'язаних з національністю персонажа та історичною епохою, в якій він перебуває, родом його занять та особливостей поведінки, щоб максимально достовірно передати характер, зовнішній вигляд та побут тогочасного суспільства.

Для створення масових сцен з участю усіх виконавців та головних персонажів танцювальної вистави «Вірний» було опрацьовано описи козацьких танцювальних звичаїв, залишені М. Кропивницьким, в яких розповідається про колоритні гуляння, які були започатковані козаками після повернення з походів та традиції, які перетворили звичні побутові тодішні танці на танці-змагання, у яких козаки змагалися у вправності та завзятості.

Також було проаналізовано образ дівчини, як ліричного персонажа, оспіваного в народних піснях та думах.

Робота над виставами такої тематики має на меті створити сукупність ідеалів, поглядів, переконань, які виробляють національну свідомість.

А діяльність хореографа-постановника з виконавцями працює на культурно-історичному досвіді народу, його звичаях, традиціях та духовності.

М. Грушевський першим обґрунтував концепцію світового значення національних традицій. За його висновком, творчість українців і надбання нашого народу «не має суперників серед народів Європи». У фундаментальній праці «Історія України-Руси» М. Грушевський зазначав, що український народ «у творах свого духу заложив пророчисті свідчення своїх визначних культурних прикмет, багатих здібностей і здобутків довгого історичного життя» [3, с. 3].

Як зазначає академік М. Стельмахович: «Педагогічна система кожної історичної епохи висуває свій оригінальний чи актуальний, уже знайомий образ людини. Кардинальні зміни в житті суспільства вносять відповідні корективи у виховний ідеал» [8, с. 50]. За словами С. Вітвицької: «діяльність викладача вищої школи має високу соціальну значущість і займає одне з центральних місць у державотворенні, формуванні національної свідомості і духовної культури українського суспільства [1, с. 64]. Зміст національного виховання полягає в тому, щоб об'єднати його загальну мету, завдання і складові частини, реалізація яких забезпечує злагодженій і всебічній розвитку особистості [2, с. 101]. Метою національного виховання є засвоєння молодим поколінням матеріальної і духовної культури нації, поваги до власного народу, культивування найкращих ознак української ментальності, розвиток індивідуальних здібностей особистості та формування її соціальної активності через залучення до участі в тематичних студентських зборах, студентському ансамблі, танцювальних виставах колег.

У підручнику «Педагогіка вищої школи» С. Фіцула зазначає, що «основні завдання виховання студентської молоді зумовлені пріоритетними напрямками реформування виховання, визначених Державною національною програмою «Освіта» («Україна ХХІ століття»). До них належать:

формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати задля держави, готовності її захищати; забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до батьків, жінки-матері, культури та історії свого народу; прищеплення шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій українців та представників інших націй, які мешкають на території України; виховання духовної культури особистості, створення умов для вибору нею своєї світоглядної позиції; утвердження принципів вселюдської моралі: правди, справедливості, патріотизму, доброти, працелюбності та інших добродітностей; формування творчої, працелюбно-особистості, виховання цивілізованого господаря; ... ; розвиток індивідуальних здібностей і талантів молоді, забезпечення умов їх реалізації тощо» [9, с. 234].

Працюючи з виконавцями, постановник не лише виховною діяльністю формує їх особистості, але й працює над формуванням індивідуальності кожного учасника шляхом рівноцінного фізичного, емоційного, естетичного, інтелектуального та креативного розвитку виконавців [5, с. 45].

Висновки з даного дослідження і перспективи. Слід зазначити, що виховання, як складова педагогічної діяльності, несе великий вплив на формування особистості, її поглядів, вмінь та навичок. У даній статті визначено основні педагогічні завдання у роботі постановника з виконавцями, у роботі хореографа над створенням нової вистави та вихованням особистості у робочому процесі. Аналіз впливу виховного процесу під час створення вистави на індивідуальність виконавців показав, що це складний і довготривалий процес взаємодії між постановником та виконавцями, який будується на закономірностях процесу їх взаємного виховання. А у хореографічному мистецтві балетмейстером, який створює нову постановку, ведеться постійний двосторонній процес між ним та виконавцями, на меті якого є взаємне виховання та навчання.

Список літератури:

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи : Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ, 2006. 384 с.
2. Волкова Н.П. Педагогіка : Навч. посібник. Київ, 2007. 616 с.
3. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. Київ, 1990. 524 с.
4. Лань О.В. Художнє кредо балетмейстера як наслідок його світогляду в контексті створення хореографічного образу. *Вісник Львівського університету. Серія «Мистецтво»*. 2014. Вип. 14. С. 137–143.
5. Пархоменко О.М. Структура діяльності балетмейстера-педагога у різножанрових хореографічних колективах. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2013. № 1. С. 44–47.
6. Плахотнюк О.А. Театральний заклад на вулиці Осолінських (місто Львів). *Молодий вчений*. 2017. № 1(41). Ч. I. С. 143–147.
7. Плахотнюк О.А. Хореографічне мистецтво України у роздумах Олега Семеновича Голдріча. *Вісник Львівського університету. Серія «Мистецтвознавство»*. 2014. № 14. С. 52–57.
8. Стельмахович М.Г. Теорія і практика українського національного виховання. Івано-Франківськ, 1996. 180 с.
9. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : Навч. посіб. Київ, 2006. 352 с.

References:

1. Vitvytska, S.S. (2006). *Osnovy pedahohiky vyshchoi shkoly: Pidruchnyk za modulno-reitynhovoiu systemoiu navchannia dlia studentiv mahistratury* [Fundamentals of Higher Education Pedagogy: A Tutorial on a Modular-Rating System for Studying Students]. Kyiv: Tsentr navch. 1-ry.
2. Volkova, N.P. (2007). *Pedahohika: Navch. posibnyk* [Pedagogy: Educ. Manual.]. Kyiv: Akademydav.
3. Hrushevskiy, M.S. (1990). *Iliustrovana istoriia Ukrainy* [Illustrated history of Ukraine]. Kyiv: Zoloti vorota, 524 p.
4. Lan, O.V. (2014). *Khudozhnie kreda baletmeistera yak naslidok yoho svitohliadu v konteksti stvorennia khoreorafichnoho obrazu* [Choreographer's artistic credo as a consequence of his outlook in the context of creating a choreographic image]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia myst-vo*. Vol. 14, pp. 137–143.

5. Parkhomenko, O.M. (2013). Struktura diialnosti baletmeistera-pedahoha u riznozhanrovykh khoreorafichnykh kolektyvakh [Structure of the activity of the choreographer-teacher in different genre choreographic teams]. *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu im. Mykoly Hoholia*. Vol. 1, pp. 44–47.
6. Plahotnyuk, O.A. (2017). Teatral'nij zaklad na vulici Ossolins'kih (misto L'viv) [Theater Establishment on Ossolinsky Street (Lviv City)]. *Molodyi vchenyi*. Vol. 1(41), pp. 143–147.
7. Plahotnyuk, O.A. (2014). Horeografichne mistectvo Ukraini u rozdumah Olega Semenovicha Goldricha [Choreographic Art of Ukraine in Oleg Goldrich's Reflections]. *Visnyk Lvivskoho universytetu*. Vol. 14, pp. 52–57.
8. Stelmakhovich, M.H. (1996). Teoriia i praktyka ukrainskoho natsionalnoho vykhovannia [Theory and Practice of Ukrainian National Education]. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV.
9. Fitsula, M.M. (2006). *Pedahohika vyshchoi shkoly: Navch. posib.* [Higher Education Pedagogy: Educ. Manual]. Kyiv: Akademvydav.